

Edwin E. Gordon: Learning Sequences in Music. Skills, Content, and Patterns [Uczenie sekwencji w muzyce. Umiejętności. Zawartość i wzorce]. Chicago: G. I. A. Publication Inc. 1993.

Autor książki należy do wybitnych specjalistów z zakresu wychowania muzycznego i znany jest jako twórca własnej, oryginalnej metody wychowania muzycznego. Omawiana książka, zgodnie z informacjami wydawcy, jest pierwszą publikacją poświęconą w całości teorii uczenia się muzyki. W pierwszych trzech rozdziałach E. E. Gordon przedstawia główne koncepcje swej teorii, stwierdzając na wstępie, że obecne metody stosowane w nauczaniu muzyki w szkołach skazane są na niepowodzenie, ponieważ nie uwzględniają indywidualnych różnic w rozwoju muzycznych zdolności uczniów. Postuluje w związku z tym, by przystosowywać wymagania i oddziaływania za pomocą muzyki do możliwości uczniów. Sądzi się, że aż 68% ogólnej populacji przejawia przeciętne zdolności muzyczne, 14% jest uzdolnionych na poziomie niższym od przeciętnego i tyle samo na poziomie wyższym, a jedynie 2% populacji ma zdolności muzyczne rozwinięte na wysokim poziomie i tyle samo na niskim. Na ten stan rzeczy mają wpływ czynniki zarówno wrodzone, jak i tkwiące w środowisku.

Zdolności muzyczne człowieka, zdaniem Gordona, kształtują się przez pierwsze dziewięć lat życia i potem osiągają ustabilizowany poziom. Im młodsze jest dziecko, tym więcej może skorzystać z oddziaływania środowiska muzycznego. Wpływ tego środowiska na dziecko w wieku przedszkolnym jest niepomiarowo większy niż u dziecka znajdującego się w drugiej lub trzeciej klasie szkoły podstawowej. Gordon wysuwa hipotezę, że wraz z wiekiem dziecka ten poziom zdolności muzycznych, z jakim przychodzi ono na świat, ulega obniżeniu, ponieważ dźwięki otoczenia nie sprzyjają wzmocnieniu wrażliwości na takie cechy dźwięku, jak wysokość i rytm.

Podstawą, na jakiej kształtują się zdolności muzyczne, jest a u d i a c j a. Pojęcie to odnosi się do sytuacji, w której ktoś potrafi usłyszeć i rozumieć muzykę w ciszy, gdy nie dochodzą do niego żadne dźwięki. Audiacja może występować także podczas słuchania muzyki, wykonywania utworów muzycznych, komponowania oraz improwizowania. Słuchanie muzyki stanowi moment, w którym słyszymy dźwięki, lecz bezpośrednio przed tym momentem i po nim ma miejsce audiacja. Zdolności muzyczne wyznaczają możliwość audiacji oraz powiązania jej z muzyczną syntaktyką. Dość oryginalny pogląd przedstawia Gordon na temat roli nauczyciela w rozwijaniu zdolności muzycznych. Stwierdza mianowicie, że nauczyciel nie może nauczyć ucznia sztuki audiacji, lecz jest w stanie pomóc mu w tym, by czynił najlepszy użytek ze swojej zdolności audiacji, jaką ma. Jest to warunek uzyskiwania osiągnięć w nauczaniu muzyki.

Niektórzy muzycy potrafią dokonywać audiacji jakiegoś utworu muzycznego odmiennego od tego, którego aktualnie słuchają. Wykonawcy improwizujący znajdują się w sytuacji, gdzie wykonywana przez nich muzyka jest odmienna od tej, której dotyczy ideacja. Podobne zjawiska występują w trakcie komponowania oraz wówczas, gdy ktoś odczytuje nuty lub dokonuje zapisu nutowego. W związku z zapisami nutowymi Gordon ustosunkowuje się do określenia „wyobraźnia muzyczna”, które jest bliskie wprowadzonemu przez niego terminowi „audiacja”. Uważa, że pojęcie wyobraźni odnosi się bardziej do sfery percepcji wzrokowej, a nie słuchowej i można je stosować w odniesieniu do zapisu nutowego.

Książka zawiera 13 rozdziałów, których tytuły są następujące: 1. Zdolności muzyczne i osiągnięcia muzyczne. 2. Audiacja. 3. Teoria uczenia się muzyki. 4. Umiejętności związane z uczeniem się sekwencji. 5. Uczenie się sekwencji tonalnej. 6. Uczenie się sekwencji rytmu. 7. Uczenie się sekwencji wzorców. 8. Uczenie się sekwencji złożonych umiejętności, uczenie się sekwencji treści a wzorce i sekwencje czynności. 9. Koordynacja i łączenie czynności uczenia się sekwencji z zajęciami i osiągnięciami szkolnymi. 10. Solfeż tonalny i rytmiczny. 11. Gotowość muzyczna. 12. Początki muzyki instrumentalnej. 13. Pomiar i ocena.

Bardzo istotną sprawą w osiąganiu zamierzonych efektów pedagogicznych jest opanowanie podstawowych zasad teorii uczenia się muzyki. Gordon opisuje dwa zjawiska mające w tej teorii priorytetowe znaczenie. Jest to różnicowanie i nakładanie się.

Autor wykorzystuje w swych rozważaniach dotychczasową wiedzę psychologiczną, starając się przybliżyć czytelnikowi własne próby zastosowania różnych praw uczenia się do praktyki nauczania muzyki. Trzeba przyznać, że czyni to w sposób interesujący i oryginalny. Wiele miejsca poświęca rzetelnej ocenie uzyskiwanych rezultatów.

Proponowane przez Autora podejście godne jest zainteresowania i upowszechnienia zarówno wśród teoretyków muzyki, jak i nauczycieli-praktyków zajmujących się na co dzień pracą z uczniami i starających się uwrażliwić ich na podstawowe cechy przekazu muzycznego. Wydaje się, że bardzo trafne są próby Gordona zmierzające w kierunku poszukiwania analogii między językowymi zjawiskami a różnymi faktami zaczerpniętymi z obserwacji postępów dokonywanych przez uczniów w trakcie uczenia się muzyki.

Interesujące są refleksje nad tworzeniem się i funkcjonowaniem symboli muzycznych oraz ich roli w procesach uczenia się. Psychologowie zajmujący się problematyką uczenia się mogą w tej książce znaleźć wiele cennych spostrzeżeń, wzbogacających rozeznanie w zakresie złożonych procesów uczenia się sekwencyjnego, reprezentacji umysłowej różnych muzycznych doznań. Charakterystyczny dla Gordona jest bogaty zasób słownictwa ustalonego przez niego dla potrzeb opisywanej przez siebie teorii. Czytelnik nie czuje się jednak zagubiony wobec nowych terminów i definicji. Na końcu książki zamieszczony jest słownik obcych terminów, który z powodzeniem może służyć jako kompendium podstawowej wiedzy z zakresu dydaktyki muzycznej.

Wartość dydaktyczna omawianej publikacji jest niezaprzeczalna. Praca ta może odegrać istotną rolę w usprawnieniu programów nauczania muzyki. Zawiera cenne inspiracje do dalszych poszukiwań w tej dziedzinie.

Tekst jest bogato ilustrowany zapisami nutowymi i widać dbałość Autora o uczynienie książki przystępną pod względem formy i treści dla czytelników o zróżnicowanym przygotowaniu muzycznym. Można stwierdzić, że mimo niewątpliwych trudności, z jakimi musiał się borykać Autor, udało mu się doskonale wybrnąć z wielu teoretycznych zasadzek, jakie zawsze stwarza podejście interdyscyplinarne. Można przypuszczać, że w stosunkowo niedługim czasie zaproponuje on nowe rozwiązania i przedstawi dalsze oryginalne propozycje rozwiązań teoretycznych i dydaktycznych. Opracowane przez niego podejście znajduje, jak można się zorientować, uzasadnienie także w świetle neurofizjologicznych koncepcji przetwarzania bodźców słuchowych. Można się zastanawiać, jak się kształtują zdolności muzyczne u osób, u których występują trudności w przetwarzaniu bodźców akustycznych, zwłaszcza w odniesieniu do takich cech dźwięku, jak czas trwania, rytm, barwa. Wiadomo, że dość znaczny odsetek ludzi nie może opanować umiejętności związanych ze sztuką tańca, a także ma kłopoty z odwzorowaniem stosunkowo prostych układów rytmicznych.

Na szczególną uwagę zasługują proponowane przez Autora i opisane w książce testy diagnostyczne odnoszące się do oceny różnych rodzajów zdolności muzycznych. Mogą one oddać cenne usługi w praktyce nauczania muzyki, gdy chcemy przekonać się, z jakimi trudnościami mogą się stykać uczniowie w warunkach, gdy nasze oczekiwania wydają się przekraczać ich możliwości. Autor sięga do koncepcji, które zostały zweryfikowane na gruncie psychologii uczenia się oraz percepcji, a także nawiązuje do rozbudowanych teorii różnic indywidualnych. Bogate ilustrowanie prezentowanych w tekście tez przykładami zawierającymi zapisy nutowe pozwala czytelnikowi szybko zorientować się w problematyce, która może czasami być trudna w odbiorze, zwłaszcza dla początkujących nauczycieli muzyki.

Gordon proponuje nauczycielom tworzenie skal ocen dla celów pomiaru różnych zdolności i osiągnięć uczniów. Nie jest to łatwe zadanie i chyba dlatego Autor poświęca w końcowym rozdziale swej książki tak wiele miejsca tym sprawom, podkreślając ich znaczenie dla praktyki pedagogicznej. Gordon wykazuje szczególną dbałość o trafność i rzetelność proponowanych ocen, dokładnie uzasadniając swe opinie dotyczące opisywanych pomiarów.

Zgodny z najnowszymi zasadami psychologii rozwojowej pozostaje w wielu miejscach w książce wypowiedzany pogląd, że olbrzymie znaczenie dla osiągnięć w uczeniu się muzyki ma jej wczesne rozpoczynanie. Gordon stwierdza, że z im młodszym dzieckiem rozpoczynamy zajęcia muzyczne, tym na lepsze efekty możemy liczyć. Małe dziecko już po ukończeniu pierwszego roku życia jest anatomicznie i fizjologicznie dojrzałe do śpiewania i warto je zachęcać do tej czynności, a przede wszystkim ułatwiać audiację przez eksponowanie bodźców muzycznych. Wydaje się, że analiza poglądów Gordona prowadzi do wniosku, który można by sformułować następująco: Pomiedzy zdolnościami muzycznymi a językowymi istnieje pewna analogia, która jest możliwa do uchwycenia, szczególnie w odniesieniu do wczesnego uczenia i krytycznych okresów rozwoju. Jeśli występują zaniedbania w zakresie wczesnej stymulacji, to ujawnienie się zdolności zarówno językowych, jak i muzycznych może natrafiać na przeszkody.

Podjęcie Gordona zasługuje na wnikliwą uwagę i zainteresowanie nie tylko ze strony profesjonalistów zajmujących się nauczaniem muzyki. Badacz ten szeroko ukazuje horyzonty wyłaniające się przed pedagogiką wczesnoszkolną i przedszkolną. W swojej książce przedstawia fakty, które zachęcają do poważnego ich potraktowania i wykorzystania praktycznego. Z niektórymi poglądami można się nie zgadzać lub mieć nieco inne zdanie, ale nie można odmawiać Autorowi oryginalności i pasji charakteryzujących głoszone poglądy.

Książka Edwina E. Gordona zasługuje na udostępnienie w tłumaczeniu polskiemu czytelnikowi i może przyczynić się do udoskonalenia systemu rozwijania zdolności muzycznych oraz takiego organizowania procesu nauczania, który będzie sprzyjał optymalnemu wykorzystaniu tych zdolności.

Tadeusz Gałkowski
Uniwersytet Warszawski